

Організація професійної орієнтації в середніх навчальних закладах серед учнівської молоді в Англії

Постанова проблеми.

Зміни у суспільно-економічному житті України вимагають суттєвих удосконалень системи профорієнтації учнівської молоді як невід'ємної ланки процесу відтворення трудових ресурсів. З огляду на ці зміни, досвід Англії щодо організації та розвитку профорієнтаційної роботи у школах різного типу, може бути використана і в Україні.

Орієнтація на певну професійну діяльність, свідомий вибір свого життєвого шляху є невід'ємною складовою всього навчально-виховного процесу в школах Англії, адже обирається не просто професія, а разом з цим і певний спосіб та стиль життя. Відомо, що справжнього успіху досягають тільки ті люди, які люблять свою справу. Тому саме профорієнтація учнів в школі може допомогти їм на шляху вибору своєї майбутньої професії. І окрім знання того, чим би хотілося займатися в цьому житті, вони також повинні вміти поводитись у різних життєвих ситуаціях, пов'язаних з кар'єрою. Профорієнтація, або «освіта спрямована на кар'єру» (такий термін вживають у Англії) спрямовує учнів на:

- розуміння того, які можливості може мати професія у подальшому кар'єрному рості;
- отримання певних знань у світі професій, враховуючи свої індивідуальні можливості та використання їх на майбутніх перехідних етапах кар'єри;
- розуміння того, якою іншою справою вони могли б оволодіти та усвідомлення реакції інших людей, щодо вибору іншого професійного шляху, прогнозування можливих наслідків цих дій для себе та свого стилю життя;
- бути готовими до чогось нового та вміти пристосовуватися до перехідних етапів кар'єри протягом життя.
- вміння справлятися із незадоволенням, розчаруванням та відмовою у кар'єрному зростанні;
- усвідомлення того, що знання які отримали у школі можуть допомогти у подальшому професійному розвитку.

Орієнтація учнів на професійну діяльність, вибір свого життєвого шляху є невід'ємною складовою навчального процесу в школах Англії, структура середньої освіти в якій охоплює чотири ключові етапи (key stages):

- 1-й ключовий етап: 1-2 роки навчання у школі, вік учнів 5–7 років,
- 2-й ключовий етап: 3–6 роки навчання учнів віком 8–11 років,
- 3-й ключовий етап: 7–9 роки навчання учнів віком 12–14 років,
- 4-й ключовий етап: 10-11 роки навчання учнів віком 15-16 років.

Перші два ключові етапи є складовими початкової, а третій та четвертий – обов'язкової середньої освіти. У віці 16 років всі учні середніх навчальних закладів складають іспит під назвою GCSE (General Certificate of Secondary Education) для отримання атестату про загальну середню освіту.

Після отримання атестату деякі учні припиняють навчання та вирушають у доросле життя, інші продовжують навчання, вступаючи до коледжів, або залишаються навчатися у школі у так званому 6-ому класі навчання до 18-ти років (12-13 роки навчання у школі), який охоплює 6-й нижчий та 6-й вищий класи [2].

Кожен із ключових етапів передбачає набуття учнями знань, формування умінь і навичок, передбачених Національним Курикулумом (National Curriculum).

До Національного Курикулуму середніх навчальних закладів Англії входять 12 навчальних предметів, які класифіковано як предмети «ядра» (англійська мова, математика, природознавство) і базові предмети (мистецтво і дизайн, громадянство, дизайн і технології, сучасні мови, географія, історія, музика, фізкультура). Також школи зобов'язані забезпечити викладання релігійної освіти на всіх ключових етапах, статевої освіти у середній школі.

Профорієнтація та кар'єрне навчання не входить до обов'язкових предметів Національного Курикулуму, водночас застосовується інтеграційний підхід – елементи знань з профорієнтації та кар'єрного навчання входять до навчальних програм таких предметів як мистецтво та дизайн, дизайн та технології.

Окрім того, профорієнтація та кар'єрне навчання в школах Англії може бути включено до шкільного курикулуму, який розробляється школами згідно з вимогами Національного Курикулуму. Відповідно до офіційних документів шкільний курикулум є системою елементів, які окреслюють структуру, організацію, баланс і засоби презентації змісту предметів, який розробляється школами [5].

Профорієнтація та кар'єрне навчання може викладатися в рамках окремих предметів, що входять до шкільного курикулуму, зокрема: «освіта з кар'єри» (careers education) «професійна орієнтація та кар'єрне навчання» (careers education and guidance), розвиток кар'єри (career development), «навчання, пов'язане з роботою» (work-related learning); може входити як до міжпредметної моделі викладання, так і бути частиною програми навчального курсу «особистісно-соціальна освіта, здоров'я та економіка» (PSHE), «громадянство» (citizenship), «економічне благополуччя та фінансова спроможність» (economic wellbeing and financial capability). Профорієнтація та кар'єрне навчання також може бути представлено у вигляді міжпредметних тем, різноманітних шкільних заходів як складова однодвотижневої виробничої практики, яку учні середніх навчальних закладів проходять, починаючи з 4-го ключового етапу навчання [1].

Підхід шкіл до структурування змісту профорієнтаційного та кар'єрного навчання включає співпрацю з батьками, вчителями, психологами, профконсультантами, партнерами у галузі освіти та бізнесу, іншими ключовими зацікавленими особами .

Навчальні програми з профорієнтації та кар'єрного навчання в основному орієнтовані на 3-й та 4-й ключові етапи навчання. Особливістю Англії є те,

що кожна школа самостійно визначає місце профорієнтації та кар'єрного навчання у шкільному курикулумі, що в основному залежить від фінансування.

В. Бессот і А. Чант, Д. Ендрюс, Р. Султана пишуть про розмаїття підходів, які застосовують на практиці школи для інтеграції знань із професійної орієнтації та кар'єрного навчання до змісту освіти, зокрема, про запровадження окремих уроків, окремого модуля в модулі «PSHE», інтеграцію знань із профорієнтації до тем модуля «PSHE», включення знань із профорієнтації та кар'єрного навчання до обов'язкових навчальних предметів Національного Курикулуму, запровадження міжпредметної теми «Професійна орієнтація та кар'єрний розвиток» [3].

Профорієнтаційна діяльність в школах здійснюється вчителями або координаторами з профорієнтації та кар'єрного навчання, профконсультантами, а також зовнішніми радниками, консультантами з профорієнтації та кар'єрного навчання, які прикріплюються до шкіл зі служб зайнятості, служб профорієнтації та розвитку кар'єри або місцевих органів управління освітою, які, співпрацюючи зі спеціалістами шкіл, допомагають ефективно організувати профорієнтаційну та кар'єрну діяльність. Починаючи з віку 11 років, на кожному році навчання в школі з учнями працюють профконсультанти. Британська система профорієнтації та кар'єрного навчання передбачає тісну співпрацю з місцевими управліннями освіти. Її фінансування визначається на місцях: чим більше бюджет школи, тим більшу кількість профконсультантів вона може прийняти в штат. Відповідно до диференціації учнів за рівнем навчальних досягнень у різних типах шкіл профконсультант передбачає різну освітню орієнтацію учнів та допомагає обрати майбутню професію. Шкільні спеціалісти з профорієнтації та кар'єрного навчання не тільки допомагають учням у питаннях професійного та кар'єрного спрямування, але й надають консультації з приводу освітньої орієнтації. У процесі індивідуальних і групових занять профконсультанти обговорюють з учнями успіхи у навчанні, інтереси та здібності, захоплення, плани подальшого навчання. Координатори або вчителі з профорієнтації ведуть щоденники-досьє на кожного учня, де міститься інформація щодо успіхів у навчанні та переважаючих здібностей в тій чи іншій сфері знань, а також інтересів і захоплень учня. Також учителі з профорієнтації або профконсультанти обговорюють плани школярів на майбутнє з їх батьками. В результаті такої психолого-педагогічної роботи учень приймає рішення щодо свого майбутнього. Так, на 10-му році навчання у віці 14 років перед учнями постає важливе питання вибору додаткових навчальних предметів, які будуть пов'язані з майбутньою професійною діяльністю. І саме на цьому етапі спеціалісти допомагають учням не лише визначитися у виборі певного предмету або курсу навчання, але й побачити зв'язок між предметами та курсами, які вивчаються в школі, зі світом професій. Наприклад, профконсультант може звернути увагу учня на те, які саме предмети є ключовими у підготовці до тієї чи іншої професії: робота в сфері медицини

потребує знань з предмету біології, робота в сфері туризму – предмету географії та іноземних мов, в сфері мистецтва – предмету мистецтво, дизайн та технології, курс акторського мистецтва тощо [1].

У середніх навчальних закладах Англії створюються усі умови для професійного самовизначення учнів, для вільного й свідомого вибору ними майбутньої професії. З цією метою наприкінці ХХ століття вони не лише почали тісно співпрацювати з підприємствами, ввели до своїх штатів посади профконсультантів, які допомагають школярам обрати професію та навчальний заклад для здобуття подальшої освіти, а й створили фонди профорієнтаційної літератури, проводили чимало профорієнтаційних заходів. Окрім того, в позашкільних закладах працюють профконсультаційні пункти, які також допомагають учням у виборі майбутньої професії. Значну допомогу у виборі майбутньої професії надають електронні шкільні професійні бібліотеки, тематичні шкільні конференції, які регулярно проводяться для батьків і учнів.

На 2-ому ключовому етапі навчання у віці 8–11 років предмети з курсу профорієнтаційного та кар'єрного навчання не входять до розкладу занять, але на уроках з таких предметів як «мистецтво та дизайн» і «дизайн та технології» присутні елементи профорієнтаційної діяльності. На цьому ключовому етапі навчання, як зазначає Н. Балацька, у дітей домінує асоціативне мислення і так зване «мрійне мислення», тому завданням вчителя-класного керівника є спостереження за поведінкою учня, за тим, як учень проявляє себе у колективі, які має досягнення. І все це має фіксуватися у особовій справі кожного учня. На цьому етапі учні вчать позитивного ставлення як до навчання, так і до будь-якої трудової та професійної діяльності, розуміння того, що кожна професія є важливою. Вчителі допомагають учням побачити та зрозуміти зв'язок між школою та життям [4;5].

На 3-ому ключовому етапі навчання учні вже детальніше вивчають світ професій і свої кар'єрні можливості у ньому. На цьому етапі елементи курсу профорієнтації та кар'єрного навчання входять до предметів «громадянство», «особистісно-соціальна освіта, здоров'я та економіка» (PSHE), мистецтво та дизайн, дизайн та технології, а також курс може бути представлений як окремий предмет. Цей етап передбачає формування в учнів ціннісних орієнтацій, мотивації самопізнання, установки на власну активність у професійному самовизначенні; ознайомлення з поширеними професіями; формування умінь самооцінки, самоаналізу з метою розуміння своїх сильних і слабких сторін, усвідомлення власної професійної спрямованості. На цьому етапі учні не тільки обирають певні профілі навчання та додаткові предмети вивчення, а й активно починають брати участь у різних шкільних і позашкільних проектах та заходах, відвідувати підприємства та різні бізнесові структури, знайомлячись ближче з різними видами професій і спеціальностей [6].

На 4-ому ключовому етапі навчання передбачає оволодіння методиками самопізнання, самооцінки, розвитку індивідуальних професійно

важливих якостей; формування уміння зіставляти вимоги професій з власними можливостями та кон'юктурою ринку праці; створення умов для професійної проби в різних видах професійної діяльності. Цей етап навчання характеризується самовизначенням учнів щодо подальшого навчання, професійних намірів, планів оволодіння професією та своєї професійної перспективи [3].

В англійській школі Меридіан у курсі профорієнтації та кар'єрного навчання шкільного курикулуму представлено такі завдання на 3-му та 4-ому ключових етапах (табл. 1):

Таблиця 1

Курс профорієнтації та кар'єрного навчання шкільного курикулуму школи Меридіан (Англія). 3-й ключовий етап навчання

Описати свої сильні сторони, інтереси, записуючи приклади, в чому це проявляється. (Учні записують все до свого електронного портфолію)
Розповісти історію про себе: як ти допомагаєш батькам, родичам (корисні справи у суспільстві), які твої шкільні та позашкільні досягнення та успіхи
Коротко описати 2-3 професії (необхідна освіта, необхідні якості, робочий графік, чому подобається), якими займаються батьки, родичі, знайомі.
Розказати, в яких професіях і чому необхідний спеціальний одяг, робота по змінах, робота за призначеним часом або вільний графік роботи.
Проаналізувати місцевий ринок вакансій, використовуючи електронні ресурси: які вакансії переважають і чому, які є вакансії тимчасової зайнятості.
Описати організацію та структуру різного типу бізнесу, який знаходиться у твоїй місцевості (наприклад: виробництво меблів, сільськогосподарське виробництво, ферма, туристична фірма, діяльність приватного дитячого садочку)
Розказати своє розуміння поняття кар'єра, які приклади кар'єри можна навести.
Порівняти структуру своєї школи з будь-якою іншою організацією
Після відвідування підприємств, офісів та зустрічей з представниками заводів, власниками бізнесу, роботодавцями потрібно коротко записати свої враження (що найбільше сподобалось і що не сподобалось) та зробити власні висновки

Використовуючи 7-10 фото з різними видами професій, учні повинні розмістити їх за таким порядком: спочатку від найбільш оплачуваних до найменш, потім за рівнем важливості (на думку учня), за рівнем кваліфікацій, і в кінці зазначити, які професії подобаються найбільше і які найменше і чому.

Обрати 2-3 професії, які цікавлять учня, та проаналізувати за характеристиками: основні обов'язки, необхідні вміння та навички, умови роботи, важливість для суспільства, необхідна освіта, які шкільні предмети можуть знадобитися для цієї професії.

Після перегляду короткого відео учням потрібно визначити, які здібності та навички сприяють здатності до працевлаштування.

Команда з 10–15 учнів планує та проводить шкільний захід (бал, ярмарка, музичний фестиваль та ін.), розподіляючи між собою різні обов'язки щодо програми заходу, реклами, бюджету та ін.

Таблиця 2

***Курс профорієнтації та кар'єрного навчання шкільного курикулуму школи
Меридіан (Англія). 4-й ключовий етап навчання.***

Написати есе «Кар'єрна історія» на основі своїх недавніх досягнень, участі у шкільних і позашкільних заходах, досвіду тимчасової часткової зайнятості тощо та описати, які якості особистості при цьому проявилися та чого навчив цей досвід.

Описати етапи кар'єрного зростання за рівнем професійної компетентності та професійним зростанням за посадою на прикладі деяких професій (вчитель, працівник міліції, будівельник, бухгалтер, лікар).

Після перегляду відео проаналізувати фактори, які впливають на психологічне здоров'я працівників.

Розповісти, що таке кар'єрна відновлюваність та навести приклади кар'єрної відновлюваності.

Описати різні види бізнесу (партнерство, індивідуальний підприємець, франчайзинг).

Порівняти та проаналізувати свою участь у двох різних імітаційних моделях підприємства: акціонерному та кооперативному.

Покажіть свої навички користування он-лайн ресурсами інформації ринку праці.

Учні беруть участь у імітаційній співбесіді для отримання посади, підготувавши своє резюме.

Вибрати сферу та тип бізнесу, яким би хотіли займатися, і складіть та розрахуйте бізнес-план за вказаним алгоритмом.

Проаналізувати завдання і проблеми, пов'язані з бізнес-діяльністю, та спрогнозувати шляхи їх вирішення. Навести приклади.

Курс профорієнтації та кар'єрного навчання розподілено на 12 розділів. Перші 7 розділів викладаються на 3-му ключовому етапі навчання (11-12 років), а решта – на 4-му (14–16 років). Розділи включають таку тематику: «Що вивчає курс «профорієнтація та кар'єрне навчання»?», «Яка професія мені підходить?», «Чому люди працюють?», «Як люди досліджують світ професій та свої професійні можливості?», «Як мені найкраще використати інформацію, отриману при вивченні курсу «профорієнтація та кар'єрне навчання»?», «Які рішення приймає підліток стосовно свого майбутнього після досягнення 13-річного віку?», «На що схожий світ професій?», «Як змінюються мої уподобання з плином часу?», «Як може мені допомогти виробнича практика?», «Які рішення приймає молода людина стосовно свого майбутнього після досягнення 16-річного віку?», «Як скласти заяву при прийомі на роботу, щоби працевлаштуватися якомога краще?», «Як люди розв'язують проблеми, що виникають на роботі?». Під час вивчення цих тем, учні засвоюють права та обов'язки працедавців і працівників, умови праці й стажування, техніку безпеки на підприємствах, досліджують розвиток бізнесу та економіки, рівень ризику для здоров'я на тому чи іншому виробництві та ін. Профорієнтаційне та кар'єрне навчання надає учням можливість розвинути вміння й навички, необхідні для виявлення проблем і пошуку можливих варіантів їх вирішення, для плідного спілкування та можливої участі в громадських заходах, почуття відповідальності за свої дії тощо [5].

Англійські школи працюють над розв'язанням таких завдань профорієнтації та кар'єрного навчання: допомогти учням досягнути інтелектуальної, емоційної та соціальної зрілості; сприяти розумінню свого потенціалу й подоланню власних недоліків; розвивати комунікативні здібності; накопичувати знання, що допоможуть у прийнятті рішення щодо вибору майбутньої професії.

У процесі розгляду засобів створення позитивного навчального середовища практичне значення має встановлення клімату довіри та підтримки. Вчителі усвідомлюють, що профорієнтація та кар'єрне навчання може включати висвітлення та обговорення студентами делікатних особистих питань. На початку, такі керівні заняття повинні допомогти учням домовитись про «основні правила» того, як вони хочуть ставитись один до одного. Такі правила повинні завжди розміщуватись на екрані. За створення безпечного місця для учнів, де панує довіра та конфіденційність для обміну

думками та почуттями, відповідальними є як педагоги, так і учні; при цьому за учнями має зберігатись право «пасувати». Інколи більш ефективним є дозвіл на анонімні коментарі з тим, щоб учні почували себе безпечно у процесі обговорення питань, адже вся група виграє від подальшого обговорення. Такі основні правила повинні поширюватись на он-лайн зв'язок (наприклад, блог класу). Учні також можуть значно виграти від роботи в оточенні, що відповідає такій меті (наприклад, драматична студія або наукова лабораторія можуть бути ідеальними у деяких обставинах, але не завжди). Вони також потребують забезпечення достатнього часу для того, щоби не поспішати, а дійсно концентруватись і занурюватись у те, що роблять [7].

Ефективна модель будь-якого профорієнтаційного та кар'єрного навчання, на думку британських учених Н. Роу, А. Уілкін та Р. Уільсон (N. Rowe, A. Wilkin, R. Wilson) включає три ключові сфери:

1. Добре навчальне середовище – спокійне, дисципліноване, безпечно та захищене. Воно має позитивну атмосферу; воно цілеспрямоване, заохочувальне та добре організоване, відбувається у відповідному приміщенні з яскравим екраном.

2. Ефективні підходи до навчання мають бути інтерактивними (соціальний конструктивізм), з безліччю діалогів учитель/учень та моніторингом успішності учнів; з дотриманням принципів учнівського посередництва та голосу, та добре сплановані і організовані; навчання, що ґрунтується на підтримці та будується на попередніх знаннях і досвіді; особистісно зорієнтоване навчання, поєднане з навчанням удома, новими технологіями та принципами співробітництва, а також використанням зовнішніх ресурсів (наприклад, лекторів і гостей) у творчій спосіб. Кваліфіковані фахівці, вчителі-професіонали, які мають добрі знання з предмету, високий рівень віри у власні сили та високі очікування, спокійні, турботливі, чутливі та готові похвалити, використовують гумор як інструмент навчання та заохочення, проявляють гнучкість (де це доречно), – мотивують; дають можливість учням проявити себе у вирішенні складних ситуаціях; виховують довіру та взаємну повагу [8]

Висновки.

Значна увага серед навчальних закладів Англії до вибору учнями майбутньої професії зумовлена тим, що країна зорієнтована на підготовку молоді до життя у мінливому майбутньому. Тому школи забезпечують засвоєння знань на рівні діючих стандартів, допомагають визначити сферу майбутньої професійної діяльності, піклуються про розвиток здібностей і нахилів своїх вихованців; дбають про виховання вільної, незалежної особистості, з розвинутим почуттям власної гідності, вірою у свої можливості, власні сили та підготовку до життя у суспільстві. Тобто, допомагають кожній дитині реалізувати власний потенціал, застосовувати на практиці свої здібності та реалізовувати поставлені життєві цілі.

Анотація:

У статті автор розкриває особливості профорієнтаційної роботи у школах Англії. Визначає її послідовні етапи, навчально-методичні заходи, які проводяться у середніх навчальних закладах, показує місце та значення профорієнтаційної роботи в школах країни.

Ключові слова: профорієнтація, розвиток кар'єри, Англія, профконсультанти, кар'єрний ріст, навчально-методичні заходи, середня школа, навчання, світ професій, вчителі-профконсультанти.

Annotation

In the article the author reveals the main features of career guidance organization in schools of England. Describes its successive stages, educational and methodical activities conducted in educational institutions of the country. It shows the place and significance of the system of organization of career guidance in schools of Englan

Keywords: organization, career guidance, development career, England, secondary school, career teacher , career adviser, methodical activities.

Література:

1. Andrews, D. (2011). Careers Education in Schools. Staffordshire: Highflyers Publishing.
2. Bassot, B., Barnes A., Chant, A. (2014). A practical guide to career learning and development. Oxon: Routledge.
3. Bassot B. Counselling for career construction – connecting life portraits: turning pain into hope / Dr Barbara Bassot // British Journal of Guidance and Counselling. – 2015. – Vol. 43, Issue 3. – P. 36–37.
4. Bassot B. Career Learning and Development: A Bridge to the Future / Bassot B. // Constructing the Future: Career Guidance for Changing Contexts. – Stourbridge: Institute of Career Guidance, 2009. – P. 1–11.
5. Department for Children, Schools and Families (2009). Careers Coordinators in schools. Research report. National Foundation for Educational Research.
6. Department for Education. (2011). Statutory guidance review.
<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130802140618/https://www.education.gov.uk/aboutdfe/departmentalinformation/educationbill/a0073748/education-bill>

7. Watts, A.G., Law, B., Killeen, J., Kidd J. M., Hawthorn R. (2002).
Rethinking Careers Education and Guidance. Oxon: Routledge.
8. Rowe N. Mapping of Seminal Reports on Good Teaching: NFER Research
Programme: developing the Education workforce / Naomi Rowe, Anne
Wilkin, Rebekah Wilson. – Slough: NFER, 2012. – 34 p